

Радянщина проти Бузького Гарду: аналіз проекту добудови Ташлицької гідроакумулюючої електростанції

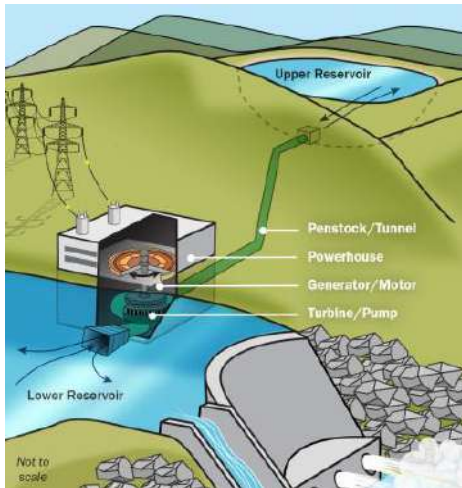

ЗМІСТ

<i>Загальні відомості</i>	_____	2
<i>Історія проекту</i>	_____	3
<i>Наслідки реалізації проекту</i>	_____	4
<i>Відкриті провадження</i>	_____	7
<i>Гідроакумулюючі електростанції як частина сумнівної стратегії</i>	_____	8
<i>Сумнівна прибутковість</i>	_____	8
<i>Альтернативні проекти</i>	_____	9
<i>Рекомендації</i>	_____	10

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

12 травня 2020 року Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) повідомив¹, що розглядає можливість фінансувати проект «Завершення будівництва Ташлицької гідроакмулюючої станції (ТГАЕС)». Власником ТГАЕС є державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» («Енергоатом»). Однак у цьому випадку Енергоатом виступає лише фінансовим посередником ЄІБ, тобто буде безпосереднім бенефіціаром позики, але потім передасть кошти кінцевому одержувачу – підряднику. Нещодавнє дослідження Bankwatch і Counter Balance продемонструвало², що у посередницьких операціях ЄІБ бракує прозорості; банк не здійснює належного контролю за використанням публічних коштів та оцінювання економічних, екологічних та соціальних наслідків проектів. Тому важливо

Зображення 1. Схема роботи ГАЕС (з офіційного веб-сайту Управління з енергоефективності та відновлюваних джерел енергії США)

ретельно слідкувати за цим проектом, оскільки його наслідки можуть бути шкідливим для довкілля та суспільства.

Згідно з проектом Ташлицька ГАЕС повинна складатися з шести обертових (генератор/насос) агрегатів, два з яких були збудовані та введені в експлуатацію раніше. Кожен агрегат виробляє 150 МВт електроенергії в генераторному режимі та споживає 230 МВт в насосному. У генераторному режимі вода рухається вниз через турбіну, виробляючи електроенергію, а в насосному режимі вона перекачується назад у верхній резервуар. Коли з'являється надлишкова електроенергія в системі, гідроагрегати ТГАЕС піднімають воду з нижнього Олександрівського водосховища, розташованого на Південному Бузі, до верхнього Ташлицького водосховища. Коли попит зростає, вода перекачується в зворотному напрямку, у такий спосіб виробляючи електроенергію. Передбачається, що Ташлицька ГАЕС буде споживати 1378 МВт енергії в насосному режимі, що є значно більше, ніж обсяг енергії, яку вона вироблятиме – 906 МВт³.

Отже, на роботу електростанції витратять 35 % спожитої електроенергії, тому втрати об'єднаної енергетичної системи щороку сягатимуть 308,6 мільйонів кВт*год⁴.

Проект завершення будівництва Ташлицької ГАЕС, який ЄІБ планує фінансувати, повинен втричі збільшити встановлену потужність станції, і, як очікується, збільшити гнучкість та безпеку системи передачі електроенергії⁵. Проект також повинен сприяти стабільності мережі на півдні України та інтеграції до Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E). **Однак, оскільки проект Ташлицької ГАЕС розроблявся в радянські часи, він не відповідає вимогам сучасного енергетичного сектору.**

¹ «[Completion of Tashlyk HPSPP](#)», ЄІБ, проекти ЄІБ, що підлягають фінансуванню, 12 травня 2020 р.

² CEE Bankwatch Network, [Can the EIB Become the EU Development Bank?](#), CEE Bankwatch Network, 37, листопад 2020 р.

³ Розпорядження Кабінету Міністрів України, [Про затвердження проекту завершення будівництва Ташлицької ГАЕС](#), № 1036-р, 21 листопада 2007 р.

⁴ [Звіт з оцінки впливу на довкілля](#), Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля, с. 18, квітень 2021 р.

⁵ «[Completion of Tashlyk HPSPP](#)», ЄІБ, проекти ЄІБ, що підлягають фінансуванню, 12 травня 2020 р.

ІСТОРІЯ ПРОЕКТУ

Проект Ташлицької ГАЕС був розроблений відповідно до радянської політики збільшення атомних потужностей. Його завдання – покриття пікових навантажень та балансування Южно-Української атомної електростанції (ЮУАЕС). Будівництво розпочалося у 1981 році, але через 10 років його призупинили внаслідок запровадження мораторію на будівництво інфраструктурних об'єктів у період кризи, пов'язаної з розпадом СРСР⁶. Уряд скасував мораторій у 1996 році⁷. У 1999 році Енергоатом ввів у експлуатацію пусковий комплекс Олександрівської ГЕС та підняв рівень водосховища з початкових 5 м до відмітки +8 м над рівнем моря⁸.

Зображення 2. Скеля Пугач до і після будівництва Ташлицької ГАЕС, 2007 рік – зміна рівня води

У 2002 році Кабінет Міністрів України схвалив проект будівництва Ташлицької ГАЕС. Реалізація проекту вимагала утворення Олександрівського і Ташлицького водосховищ та бризкальних басейнів⁹. З цією метою потрібно було затопити землі регіонального ландшафтного парку «Гранітно-Степове Побужжя». Ці території Енергоатом отримав у постійне користування на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня

2006 року¹⁰ та прийнятого пізніше рішення Миколаївської обласної ради¹¹, і підняв рівень води в Олександрівському водосховищі з 8 до 16 метрів над рівнем моря¹². У 2006 та 2007 роках Ташлицька ГАЕС запустила два гідроагрегати встановленою потужністю 302 МВт у генераторному режимі та 433 МВт у насосному режимі¹³.

Громадянське суспільство виступило проти затоплення території природно-заповідного фонду. В 2006 році міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» звернулася до Генеральної прокуратури, стверджуючи, що Кабінет Міністрів порушив процедуру виділення зазначених земельних ділянок. Однак органи прокуратури не провели належного розслідування, що підтвердив Львівський апеляційний адміністративний суд у своєму рішенні 2009 року¹⁴.

«Екологія-Право-Людина» подала позов до суду з вимогою визнати постанову уряду про надання у постійне користування земель регіонального ландшафтного парку протиправною. Незважаючи на те, що у 2010 році суд задовольнив цю вимогу та скасував постанову¹⁵,

Олександрівське водосховище знаходиться на землях, які Енергоатом отримав з порушенням законодавства.

⁶ Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про перелік об'єктів, на будівництво яких запроваджується мораторій на період проведення надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану](#), № 258, 14 жовтня 1991 р.

⁷ Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про внесення змін до Переліку об'єктів, на будівництво яких запроваджується мораторій на період проведення надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану](#), № 952, 14 серпня 1996 р.

⁸ [Звіт з оцінки впливу на довкілля](#), Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля, квітень 2021 р.

⁹ Кабінет Міністрів України, Розпорядження, [Про затвердження проекту завершення будівництва Ташлицької ГАЕС](#), № 342-р, 17 червня 2002 р.

¹⁰ Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про надання земельних ділянок у постійне користування](#), № 841, 20 червня 2006 р.

¹¹ Миколаївська обласна рада, Рішення, [Про виключення земельних ділянок](#), № 10, 6 липня 2006 р.

¹² Українська природоохоронна група, [«Українська природоохоронна група проти підняття рівня Олександрівського водосховища»](#), Новини з сайту УПГ, 25 березня 2020 р.

¹³ [Ташлицька ГАЕС](#), Южно-Українська АЕС, відвідано 15 листопада 2020 р.

¹⁴ Львівський апеляційний адміністративний суд, [Ухвала](#), справа № 22а-10962/08/9104, 09.11.2009 р.

¹⁵ Окружний адміністративний суд міста Києва, Постанова, [Про визнання протиправною та скасування постанови № 841 від 20 червня 2006 року](#), справа № 2а-9770/10/2670, 9 листопада 2010 р., залишена в силі відповідно до [постанови Верховного Суду України](#), справа № 21-6а12, 29 травня 2012 р.

Див. також: Одеський апеляційний адміністративний суд, Ухвала, [Про визнання протиправним та скасування рішення Миколаївської обласної ради від 06 липня 2006 року «Про вилучення земельних](#)

Енергоатом не спустив Олександрівське водосховище. Натомість у 2015 році компанія заявила про намір підвищити рівень води до 20,7 метрів над рівнем моря в межах проекту «Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС»¹⁶, який сьогодні розглядає ЄБ. Частина водойми-охолоджувача Южно-Української АЕС планують відгородити та передати для забезпечення потреб Ташлицької ГАЕС¹⁷. Для охолодження реакторів ЮАЕС Енергоатом планує побудувати п'ять бризкальних басейнів, кожен з яких споживатиме 67,5 м³ води в секунду, внаслідок чого щороку скидатиметься 10,59 млн м³ води з водойми-охолоджувача. **Ці плани небезпечні для екосистеми річки Південний Буг**¹⁸.

НАСЛІДКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

З точки зору потенційних економічних, екологічних та соціальних впливів проект «Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС» потенційно матиме низку негативних наслідків.

Негативний соціальний вплив

Річище Південного Бугу, де розташована Ташлицька ГАЕС, славиться унікальним ландшафтом: в рівнинних умовах річка утворює каньйоноподібну долину із гранітними скелями, бурхливими порогами та островами¹⁹. Після наповнення водосховищ на Дніпрі та знищення внаслідок цього дніпрових порогів у радянські часи, пороги на Південному Бузі є найбільшими рівнинними річковими порогами всієї України.

«Бузький Гард», національний природний парк, що знаходиться в цьому районі, є одним із семи природних чудес України. Район приваблює мандрівників і мандрівниць захоплюючими краєвидами та сприятливими умовами для водного туризму та скелелазіння. Він може потенційно приймати 382 200 людей щоліта²⁰. **Подальше підвищення рівня води Олександрівського водосховища призведе до затоплення туристично привабливих об'єктів у долині річки та занепаду місцевого рекреаційного туризму**²¹.

Порушення водного балансу

Одним із аргументів замовника проекту «Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС», НАЕК «Енергоатом», є те, що підвищення рівня Олександрівського водосховища до 20,7 метрів над рівнем моря покращить водопостачання регіону та дозволить акумулювати воду для господарських потреб місцевого населення. Однак науковці стверджують²², що натомість це може спричинити затоплення прилеглої території та збільшення невідворотних втрат води внаслідок випаровування. Враховуючи, що кліматичні умови в цій частині країни стають більш посушливими²³, може **погіршитися загальний водний баланс регіону. Понад 180 тисяч**

[ділянок», яким зі складу регіонального ландшафтного парку «Гранітне-степове Побужжя» виключено 27,7218 га для розміщення хвостової частини Олександрівського водосховища, справа № 2-а-5-615/07/1423, 6 листопада 2012 р.](#)

¹⁶ Южно-Українська АЕС, [Заява про наміри підвищення нормального підпірного рівня \(НПР\) Олександрівського водосховища на р. Південний Буг до позначки +20,7 м в рамках реалізації проекту "Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС", 2015 р.](#)

¹⁷ [Зауваження та пропозиції громадськості щодо запланованих заходів \(завершення будівництва ГАЕС Ташлик у складі гідроагрегатів 3-6 з поступовим підвищенням нормального підпірного рівня Олександрівського водосховища на Південному Бузі до позначки +20,7 м\)](#), Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля, 9, 2018 р.

¹⁸ Там само.

¹⁹ «[Національний природний парк «Бузький Гард»](#)», офіційний сайт парку, відвідано 1 грудня 2020 р.

²⁰ Бандура, І. І., Полетаєва, Л. М., [Екологічно орієнтовані форми рекреаційно-туристичної діяльності на прикладі парку «Бузький Гард»](#), *Вестник Гидрометцентра Черного и Азовского морей*, 1 (21), с. 188-192, 2018 р.

²¹ «[Сім природних чудес України](#)», Сім природних чудес України, Переможці, відвідано 1 грудня 2020 р.

²² [Зауваження та пропозиції громадськості щодо запланованих заходів](#), Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля, 2018 р.

²³ Районе Олександрівського водосховища властива висока вологість, яка в поєднанні з високими температурами та низькою швидкістю вітру може негативно вплинути на умови охолодження води.

місцевих жителів, які проживають у зоні впливу гідротехнічних споруд, матимуть проблеми з водопостачанням через дефіцит води²⁴.

Затоплення земель природно-заповідного фонду

Зображення 3. Гвоздика бузька (*Dianthus hupanicus* Andr.), що охороняється згідно з Додатком I до Бернської конвенції

Внаслідок підвищення рівня води в Олександрівському водосховищі Ташлицької ГАЕС буде затоплено частину Регіонального ландшафтного парку «Гранітно-Степове Побужжя» та Національного природного парку «Бузький Гард». Ця територія характеризується надзвичайним різноманіттям флори і фауни, тільки видів судинних рослин нараховується більше 900, а багато місцевих груп (водорості, гриби, безхребетні тварини) ще досі не досліджені повністю²⁵. Завдяки унікальній геологічній історії території та мікрокліматичним особливостям, територія Бузького Гарду є багатою на види-ендеміки (що трапляються тільки на певній невеликій території, у дуже специфічних умовах), а також диз'юнктивно-ареальні види балкансько-кримського походження, що поширені на території Балканського і Кримського півостровів та у Побужжі, проте відсутні на решті території²⁶.

Закон України «Про природно-заповідний фонд» забороняє будь-яку діяльність, яка негативно впливає або може негативно вплинути на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням. Під цю заборону підпадає завершення будівництва Ташлицької ГАЕС. Отже, **затоплення парків фактично є порушенням законодавства**.

Частина території (6148 га) Національного природного парку «Бузький Гард» з 2016 року належить до Смарагдової мережі Європи (територія UA0000040), статус якої регулюється Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція)²⁷. Додатки Бернської конвенції визначають види рослин і тварин (Додаток 6) та біотопи (оселища) (Резолюція 4), які є особливо цінними на загальноєвропейському рівні та потребують спеціальних заходів щодо їх збереження.

За результатами незалежних наукових досліджень 2017-2021 рр.²⁸ у зоні безпосереднього затоплення встановлено, що **підняття рівня Олександрівського водосховища становить загрозу для 16 типів рідкісних біотопів (оселищ) та видів флори і**

Зображення 4. Ящірка зелена (*Lacerta viridis* (Laurenti, 1768)), що охороняється згідно з Додатком II до Бернської конвенції

²⁴ Інформаційно-аналітичний огляд матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (нетехнічний зміст) щодо підвищення рівня Олександрівського водосховища до проектної позначки 20,7 м, Южно-Українська АЕС, 30 жовтня 2017.

²⁵ Драбинюк Г.В. 2012. НПП «Бузький Гард». В кн.: *Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Частина 2. Національні природні парки*. Ред. В.А. Онищенко, Т.Л. Андрієнко. Київ: Фітосоціоцентр, с. 49-60.

²⁶ Червона книга України. Рослинний світ. 2009. За ред. Я.П. Дідуха. Київ: Глобалконсалтинг, 900 с.

²⁷ Постійний комітет Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, [Updated list of officially adopted Emerald sites](#), грудень 2019.

²⁸ Артамонов В.А., Біатов А.П., Коломієць Г.В., Куземко А.А., Ширяєва Д.В. 2018. Рідкісні види та оселища НПП «Бузький Гард» і прилеглих до нього ділянок, що знаходяться під загрозою зникнення за умови підвищення рівня Олександрівського водосховища до НПР 20,7 м. В зб.: *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин: Матеріали V Міжнародної конференції (25–28 червня 2018 р., Херсон)*. Херсон, с. 159–161.

Коломієць Г.В., Ширяєва Д.В. 2019. Поширення судинних рослин водоєм національного природного парку «Бузький Гард» у зв'язку зі створенням Олександрівського водосховища. В зб.: *Матеріали VI Наукових читань пам'яті Сергія Таращука (Миколаїв, 12–13 квітня 2019 р.)*. Ред. Г.В. Коломієць. Миколаїв, с.73–77.

Ширяєва Д.В., Куземко А.А., Коломієць Г.В. 2020. Моніторингові дослідження в контексті прогнозування впливу підняття рівня Олександрівського водосховища на раритетні види флори та оселища долини р. Південний Буг. В зб.: *Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні. Серія: "Conservation Biology in Ukraine"*, 16 (1). Київ, Чернівці, с. 263–268.

Shyriaeva D., Kolomiets G., Vynokurov D., Kuzemko A., Chusova O., Skorobogatov V., Drabyniuk G., Legkyi S., Moysiienko I. 2021. Records of rare plant species under threat due to the expansion of the Oleksandrivka water reservoir (from 16.0 m to 20.7 m). M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine. Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/8wr99q> accessed via GBIF.org on 2021-04-18.

фауни, що охороняються Бернською конвенцією, наприклад видра (*Lutra lutra*), ящірка зелена (*Lacerta viridis (Laurenti, 1768)*); видів птахів: бугайчик (*Ixobrychus minutus*), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*), орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*), рибалочка блакитний (*Alcedo atthis*); та оселищ ендемічних видів рослин: мерингія бузька (*Moehringia hypanica*), і гвоздика бузька (*Dianthus hypanicus*) та ін. Конвенція забороняє знищувати середовища існування, рідкісні види флори та фауни. **Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС порушуватиме цю вимогу.** Моніторингом цієї справи займається Секретаріат Бернської конвенції після того як отримав відповідну скаргу від представників громадянського суспільства України. Про це та інші відкриті провадження йде мова в наступному розділі. Енергоатом обіцяє компенсувати екологічну шкоду²⁹. Проте компенсація жодним чином не зможе врятувати унікальну екосистему Побужжя.

Звіт з оцінки впливу на довкілля³⁰ взагалі не містить жодних розрахунків ймовірної або очікуваної суми збитків внаслідок знищення місцезростань раритетних видів в зоні затоплення при підвищенні рівня Олександрівського водосховища до позначки +20,7 м. за підрахунками вчених, втрати тільки для одного виду, гвоздики бузької, становитимуть щонайменше 88 000 особин. Відповідно до встановленого Кабінетом Міністрів України розміру компенсацій³¹, **Енергоатом повинен буде відшкодувати державі тільки за один вид рослин більше ніж 36 млн. грн, враховуючи суму компенсації 410 грн. за екземпляр.** Водночас шкоду буде заподіяно також іншим раритетним видам флори і фауни.

Занепад культурної спадщини

Зображення 5. Археологічні розкопки поселення Сабатинської культури пізньої бронзової доби – зміна ландшафту після затоплення у 2006 році

Історичний ландшафт Бугогардівської паланки, адміністративно-територіальної одиниці Війська Запорізького (1734-1775 рр.), є **пам'яткою культури національного значення**, що охороняється законом (охоронний №140001-Н)³². Віднайдені на цих територіях археологічні знахідки свідчать про існування тут козацьких поселень і відображають побут козаків. Підвищення рівня води Олександрівського водосховища знищить серце історичної пам'ятки – острів Гард. Ця територія також має велику археологічну цінність – на ній знаходяться пам'ятки часів неоліту.

З огляду на вищезазначене реалізація проекту «Завершення будівництва Ташлицька ГАЕС» призведе до порушення правових норм: Закону України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про природно-заповідний фонд України» та «Про Червону книгу України»; Земельного кодексу, Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу; та міжнародних угод, зокрема Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1988 р.), Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1994 р.), Бернської конвенції (1996 р.), Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, 1999 р.), Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Вашингтонської конвенції, 2000 р.) та Європейської ландшафтної конвенції (2005 р.).

²⁹ [Інформаційно-аналітичний огляд матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище \(нетехнічний зміст\) щодо підвищення рівня Олександрівського водосховища до проектною позначки 20,7 м, Южно-Українська АЕС, 30 жовтня 2017.](#)

³⁰ [Звіт з оцінки впливу на довкілля](#), Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля, квітень 2021 р.

³¹ Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування \(зростання\)](#), № 1030, 7 листопада 2012 р.

³² Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України](#), № 928, 3 вересня 2009.

ВІДКРИТІ ПРОВАДЖЕННЯ

У 2010 році адміністративний суд визнав протиправною та скасував постанову Кабінету Міністрів України від 20 червня 2006 року про надання земельних ділянок у постійне користування Енергоатому для розміщення хвостової частини Олександрівського водосховища³³. На підставі цієї постанови Енергоатом частково затопив Регіональний ландшафтний парк «Гранітно-Степове Побужжя». Однак суд встановив порушення процедури надання земель природно-заповідного фонду Енергоатому, адже для цього потрібно було отримати погодження Верховної Ради. Цього зроблено не було, водночас управління екології та природних ресурсів Миколаївської області відхилило плани землеустрою для виділення землі. Апеляційний суд підтвердив наявність правопорушення у діях влади та скасував постанову Кабміну в 2012 році³⁴.

Отже, початкове підвищення рівня води Олександрівського водосховища було незаконним, здійснене під час та незважаючи на триваюче судове провадження. Однак рівень води у водоймі так і не спустили, адже, за твердженнями Южно-Української АЕС, це загрожувало б функціонуванню Ташлицької ГАЕС³⁵.

Існують також інші провадження у національних та міжнародних механізмах.

Національні суди

У 2017 році Національний екологічний центр України подав позов про визнання недійсною Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року³⁶. Наразі позов розглядає Верховний суд³⁷. Оскільки необхідність збільшення потужності існуючих водосховищ базується на цій Програмі, рішення суду може вплинути на реалізацію проекту Ташлицької ГАЕС.

Провадження на міжнародному рівні

Секретаріат Бернської конвенції розглядає іншу скаргу³⁸. Українська природоохоронна група звернулася до Секретаріату з заявою про порушення статей 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 10 Бернської конвенції³⁹. Територія, яка знаходиться у зоні впливу проекту (254 га в долині річки Південний Буг, включно з природними ландшафтами), важлива для 12 видів рослин і 25 видів тварин, внесених до національних та міжнародних червоних списків та конвенцій, таких як Червона книга України, Європейський Червоний список, Червоний список МСОП та Бернська конвенція. Це провадження також є важливим для оцінки впливу на довкілля (ОВД). У разі схвалення Міністерством звіту з ОВД Енергоатом зможе завершити будівництво Ташлицької ГАЕС, порушуючи вимоги Бернської конвенції.

³³ Окружний адміністративний суд міста Києва, Постанова, [Про визнання протиправною та скасування постанови № 841 від 20 червня 2006 року](#), справа № 2а-9770/10/2670, 9 листопада 2010 р. Див. також: Одеський апеляційний адміністративний суд, Розпорядження, [Про визнання протиправною та скасування постанови № 841 від 20 червня 2006 року](#), справа № 2-а-5-615/07/1423, 6 листопада 2012 р.

³⁴ Окружний адміністративний суд міста Києва, Постанова, [Про визнання протиправною та скасування постанови № 841 від 20 червня 2006 року](#), справа № 2а-9770/10/2670, 9 листопада 2010 р., підтверджена остаточним рішенням Верховного Суду України [справа № 21-6а12](#), 29 травня 2012 р.

³⁵ «[Екологи відвоювали в атомників заповідні землі, але енергетики не можуть виконати постанову суду](#)» *Природа України*, 6 серпня 2012 р.

³⁶ Кабінет Міністрів України, Розпорядження, [Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року](#), № 552-р, 13 липня 2016 р.

³⁷ Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, [Ухвала](#), справа № 826/1077/17, 24 жовтня 2019 р.

³⁸ Постійний комітет Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, [Реєстр скарг про порушення Бернської конвенції](#), 2020 р.

³⁹ Постійний комітет Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, [Можлива загроза для території Смарагдової мережі «Національний природний парк «Бузький Гард» \(UA0000040\) \(Україна\)](#), № T-PVS/Files, 18 червня 2020 р.

У квітні 2021 року Бюро Бернської конвенції констатувало⁴⁰, що:

«Ситуація з розширенням Южно-українського енергокомплексу залишається критичною, особливо щодо ризику затоплення численних видів, щодо яких проводились подальші дослідження».

Згідно з інструкціями Бюро, Секретаріат Бернської конвенції зобов'язаний здійснювати моніторинг ситуації, комунікуючи з органами влади України та Європейським інвестиційним банком, який планує фінансувати затоплення.

ГІДРОАКУМУЛЮЮЧІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ ЯК ЧАСТИНА СУМНІВНОЇ СТРАТЕГІЇ

У серпні 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив Енергетичну стратегію на період до 2035 року⁴¹. Документ передбачає, що ГАЕС повинна виконувати функцію балансування атомних потужностей. Стратегія викликає багато занепокоєнь, оскільки не враховує поведінку з радіоактивними відходами, переоцінює роль атомної енергетики, де Україна все ще залежить від Росії, та демонструє надзвичайно низьку ефективність енергоспоживання. **Стратегія не відповідає цілям Національного плану з енергетики та клімату України до 2030 року⁴² та Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року**, які зобов'язують зменшити виробництво атомної енергії до рівня 20-25%⁴³ від загального виробництва електроенергії в Україні. Тому Стратегію слід переглянути⁴⁴ з точки зору відповідності міжнародним енергетичним зобов'язанням України, зокрема Паризькій угоді, Угоді про асоціацію з ЄС, Договору про Енергетичне Співтовариство та Цілям сталого розвитку⁴⁵.

СУМНІВНА ПРИБУТКОВІСТЬ

Згідно з повідомленням Енергоатома, у 2020 році компанія зазнала збитків на 4,8 млрд грн⁴⁶. Оскільки Енергоатом є державним підприємством, держава штучно занижує тариф, за яким кінцеві споживачі купують електроенергію, вироблену на атомних електростанціях. За таких умов **Енергоатом недоотримує належні прибутки**. Іншою причиною фінансових збитків компанії було банкрутство Гарантованого покупця⁴⁷, що призвело до невиконання зобов'язань зі своєчасної та повної оплати за поставлену електроенергію⁴⁸. Для порівняння, у першому

⁴⁰ Постійний комітет Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, [Засідання бюро 14-15 квітня 2021 року](#), Звіт, с. 22, 30 квітня 2021 р.

⁴¹ Кабінет Міністрів України, Постанова, [Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність"](#), № 605-р, 18 серпня 2017 р.

⁴² Ставчук, Ірина, [Енергостратегія України до 2035 може бути переглянута для інтеграції кліматичного та енергетичного планів дій до 2030 року - Ірина Ставчук](#), офіційний сайт Міністерства енергетики України, 11 жовтня 2019 р.

⁴³ Міністерство енергетики та захисту довкілля України, [Презентовано проект Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року](#), Урядовий портал, 21 січня 2020 р.

⁴⁴ Президент України, Указ, [Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 грудня 2019 року "Про невідкладні заходи щодо забезпечення енергетичної безпеки"](#), № 874/2019, 2 грудня 2019 р.

⁴⁵ OECD, [Monitoring of the Energy Strategy of Ukraine until 2035](#), OECD, 14, 20 лютого 2020.

⁴⁶ Енергоатом, [Фінансова звітність ДП «НАЕК «Енергоатом» за 2020 рік](#), офіційний сайт Енергоатому, березень 2021 р.

⁴⁷ Гарантований покупець – це державна компанія, яка купує електроенергію за подачею тарифів у виробників відновлюваних джерел енергії, а потім продає її на ринку.

⁴⁸ Банкрутство та ліквідація, "Енергоатом" відсудив у ДП "Гарантований покупець" 6,8 млрд грн, [Банкрутство та ліквідація](#), 17 березня 2021 р.

кварталі 2019 року Енергоатом мав прибуток 2,36 млрд грн; протягом 2019 року - прибуток у розмірі 3,8 млрд грн, а в 2018 році - прибуток у розмірі 4,6 млрд грн⁴⁹. Очевидно, що через брак коштів «Енергоатому» буде важко погасити позику, яку він планує отримати від ЄІБ для проекту завершення будівництва Ташлицької ГАЕС.

Дослідження показують, що атомна енергетика може бути неефективною з точки зору витрат для досягнення цілей сталого розвитку⁵⁰. Южно-Українська АЕС, на майданчику якої знаходиться Ташлицька ГАЕС, працює у понадпроектний період. Визначений строк експлуатації енергоблоків 1, 2 та 3 ЮУАЕС закінчився відповідно у 2012, 2015 та 2019 роках⁵¹. Державна інспекція ядерного регулювання України дозволила експлуатувати енергоблоки ще впродовж 10 років після закінчення їх первісного терміну експлуатації, але після цього їм можуть не продовжити ліцензію. З огляду на те, що функціонально Ташлицька ГАЕС тісно пов'язана з ЮУАЕС, **після закінчення строку експлуатації атомних енергоблоків гідроагрегати ТГАЕС можуть більше не знадобитися**. ЄІБ повинен розглянути цей варіант при оцінці прибутковості проекту. Враховуючи борги компанії, Енергоатом навряд чи виплатить дорогий банківський кредит.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПРОЕКТИ

Замість завершення будівництва ТГАЕС **потрібно інвестувати в проекти, які можуть ефективно вирішити проблеми пікових навантажень** в об'єднаній енергетичній системі України. З економічної, енергетичної, екологічної та стратегічної точок зору доцільніше було б застосувати комбінацію заходів регулювання попиту⁵² та впроваджувати сучасні системи накопичення електроенергії.

Управління попитом (*demand response*) – це методи і стратегії для вирівнювання добового графіку енергоспоживання. До найпростіших методів управління попитом належать денні та нічні тарифи. Оскільки в нічну пору (зазвичай, від півночі до 7 ранку) люди споживають менше електроенергії, на неї встановлюють дешевшу ціну. Тому можна заощадити, вмикаючи енергоємні прилади, наприклад пральну машинку, під час дії нічних тарифів.

«Розумні лічильники» – ще один винахід для управління попитом. За їх допомогою оператори мережі можуть отримувати інформацію про споживання електроенергії за запитом, а споживачі - купувати електроенергію за динамічними цінами та заощаджувати, приймаючи участь у програмах керування попитом. Ще однією можливістю для споживачів є встановлення сонячних панелей та батарей на своїх ділянках, які можуть задовольнити їхні потреби у певний час доби та надавати послуги операторам мереж, приймаючи участь у спеціальних програмах.

Управління попитом з одного боку, покладає більшу відповідальність у сфері енергоспоживання на операторів мережі та кінцевих споживачів (підприємств/ домогосподарств), а з іншого це – необхідна умова децентралізації енергосистеми. Йдеться про зменшення навантаження на виробників електроенергії і здешевлення рахунків споживачів.

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС передбачає інтеграцію об'єднаної енергетичної системи України до Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E). Згідно з висновками ENTSO-E, **управління попитом може бути конкурентоспроможною альтернативою збільшенню потужностей для покриття пікових та випадкових стрибків попиту**⁵³. Відтак розвиток управління попитом краще сприятиме інтеграції України до ENTSO-E, ніж завершення будівництва Ташлицької ГАЕС.

---

⁴⁹ Енергоатом, [Фінансова звітність НАЕК «Енергоатом» за 9 місяців 2020 року](#), офіційний сайт Енергоатому, вересень 2019 р.

⁵⁰ OECD, [Monitoring of the Energy Strategy of Ukraine until 2035](#), с. 31.

Див. також: Diachuk, O., Podolets, R., Yukhymets, R., Pekkoiev, V., Balyk, O., & Simonsen, M. B., [Long-term Modelling and Forecasting in Ukraine: Scenarios for the Action Plan of Energy Strategy of Ukraine until 2035](#), 18, 2019.

⁵¹ [Продовження термінів експлуатації енергоблоків](#), Южно-Українська АЕС, Діяльність, відвідано 15 листопада 2020 р.

⁵² Олег Савицький, [Вперед у минуле. Чи потрібні Україні нові великі греблі](#), *Економічна Правда*, 5 травня 2017 р.

⁵³ ENTSO-E, [Demand Side Response Policy Paper](#), офіційний сайт ENTSO-E, 15 вересня 2014 р.

Водночас Україна повинна зменшити надмірно високу частку неманеврених атомних потужностей, що виробляють електроенергію у понадпроектний строк.

Сучасні технології дозволяють децентралізувати енергетичну систему завдяки меншим джерелам енергії. ЄІБ продовжує підтримувати необхідність підвищення енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії; однак фінансування Ташлицької ГАЕС затримає процес трансформації українського електроенергетичного сектору в сучасну сталу систему і може суперечити новій енергетичній стратегії, яку український уряд починає розробляти у 2021 році.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС може негативно вплинути на людей, довкілля та історико-культурну спадщину. Реалізація проекту пов'язана зі значними фінансовими ризиками для інвесторів та затримає трансформаційні процеси в українському енергетичному секторі. Національні та міжнародні судові провадження, пов'язані з проектом, викликають сумніви щодо можливості його реалізації.

Ми рекомендуємо:

- Кабінету Міністрів України – виключити застарілі масштабні проекти гідроакмулюючих електростанцій з переліку пріоритетних інвестиційних проектів та відмовитися від їхньої реалізації;
- Міністерству енергетики – використовувати ефективніші підходи до регулювання пікових навантажень в об'єднаній енергетичній системі держави, зокрема шляхом налагодження належної роботи внутрішнього добового ринку електроенергії, скорочення інтервалів продажу електроенергії та впровадження рішень на основі управління попитом: "нічні" та "денні" тарифи, встановлення розумних лічильників та динамічного ціноутворення для споживачів. У такий спосіб вдасться уникнути великих витрат для спорудження нових електростанцій, а також сформуванню у суспільстві відповідальне ставлення до енергоспоживання.
- Європейському інвестиційному банку – відмовитись від розгляду проекту та пояснити українській владі, що міжнародні банки натомість розраховують на фінансування проектів, які будуть корисними для розвитку сучасного та сталого енергетичного сектору.

Екодія – громадська екологічна організація. Ми об'єднуємо експертів, експерток, волонтерів та волонтерок з метою боротьби із глобальною зміною клімату, екологізації секторів енергетики, транспорту та сільського господарства; а також підтримуємо місцеві громади, активісток та активістів в прагненні захисту своїх прав на чисте довкілля.

Запрошуємо підписатися на розсилку новин нашої організації, стати волонтером або підтримати організацію фінансово. **Твоя Екодія важлива!**

